

ADATOK SAJÓBÁBONY KÖRNYÉKÉNEK SZITAKÖTŐ-FAUNÁJÁHOZ (ODONATA)

VIZSLÁN TIBOR

9027 Győr, Nagysándor József u. 36., IV/17.

DATA ON THE DRAGONFLY (ODONATA) FAUNA FROM THE SURROUNDINGS OF THE SETTLEMENT SAJÓBÁBONY (N-HUNGARY)

T. VIZSLÁN

Nagysándor József u. 36, IV/17, H-9027 Győr, Hungary

ABSTRACT – The author presents faunistical data based on collections of dragonfly adults in the surroundings of the settlement Sajóbábony. The sampling sites are situated in one 10×10 km UTM grid map cell (DU 73) of a geographical microregion (Tardonai-dombság) in the mountain area Bükk-vidék (N-Hungary). Initially the author presents the methods employed in the collection of adult specimens and in data processing, and introduce the literature they have considered in the identification of species and in reporting faunistical data. Thereafter they provide a detailed survey of the collection results from the area and finally summarize and evaluate the data on the dragonfly fauna. Collections were made in 2 years (1989–1990), with the participation of 2 specialists on 22 days and 3 localities altogether. In the report information on 278 adults (185 males and 93 females) are given in detail, representing 93 faunistical data. In this study 24 species (11 Zygoptera and 13 Anisoptera) were found to occur in the area, out of which 1 belongs to the very frequent, 13 to the frequent, 5 to the less frequent, 2 to the rare and 3 to the sporadic class of country-wide occurrence frequency.

Key words: Hungarian faunistical results, dragonflies (Odonata), adults, mountain area Bükk-vidék (N-Hungary), collection data.

1. Bevezetés

A szitakötők gyűjtését az 1980-as évek második felében kezdtem el Borsod-Abaúj-Zemplén megye területén. 1990-ben értesültem arról, hogy a Magyar Természettudományi Múzeum (MTM) – a hazai nemzeti parkok átfogó florisztikai és faunisztikai állapotfelmérése keretében – tervbe vette a Bükki Nemzeti Park és a hozzá kapcsolódó területek feltárását, s a szitakötő-faunára vonatkozó anyagok összegyűjtésére DÉVAI

GYÖRGY kapott felkérést. A minél teljesebb faunakép kialakítása érdekében az akkor még kéziratos formában megjelenésre váró dolgozataimat (VIZSLÁN T. 1992; VIZSLÁN T. és SZENTGYÖRGYI 1993; VIZSLÁN T. és VIZSLÁN L. 1994) DÉVAI GYÖRGY rendelkezésére bocsátottam, a Sajóbáony környékén 1989-ben és 1990-ben gyűjtött és általam feldolgozott imágókra vonatkozó eredményeimet pedig megjelentetés céljából átadtam. Az e munkákban lévő lelőhelyek bekerültek a Bükki Nemzeti Park és környékének faunáját bemutató kötet (MAHUNKA 1996) odonológiai fejezetébe (DÉVAI és MISKOLCZI 1996). A faunamű azonban teljes faunisztikai adatokat nem tartalmaz, így a Sajóbáony környékén gyűjtött imágókra vonatkozó részletes információkat ebben a dolgozatban adom közre.

2. Gyűjtési, feldolgozási és adatközlési módszerek

Sajóbáony környéke – az ökológiai szemléletű tájbeosztás szerint (vö. DÉVAI et al. 1992, 1999) – az Északi-középhegységen, mint nagytájon és a Bükk-vidéken, mint középtájon belül a Bükklába kistájcsoporthoz, azon belül pedig a Tardonai-dombsághoz tartozik, s annak északkeleti részén található.

Az imágók gyűjtése puha műanyag szövetből készült hálóval történt. Az állatok többségét a befogás után a helyszínen azonosítottuk, s azután elengedtük. Néhány példányt eltettünk ugyan rovardobozba száraz állapotban, ez az anyag azonban időközben megsemmisült, s így utólagos revízióra a kérdéses példányoknál nem kerülhetett sor.

A gyűjtött anyag azonosítását STEINMANN (1984) és UJHELYI (1957) kulcsai és leírásai, ill. a *Sympetrum*-fajok esetében BENEDEK (1965) munkája alapján végeztem. A taxonómiai kategóriák sorrendjét és nevét DÉVAI GY. (1978) rendszere és nevezéktana szerint adom meg, azokkal a változtatásokkal, amelyeket a Magyar Odonatológusok Baráti Köre (MOBK) érvényesnek elfogadott, s amelyek a JÖDICKE és munkatársai (2004) által a *Cordulia* és a *Somatochlora* génuszoknál végzett revízióból következnek.

A faunisztikai adatközlő részekben az adatokat a lelőhelyek alfabetikus sorrendjének megfelelően ismertetem. Ezen belül az időrendi, ill. azonos időpontok esetén a gyűjtők nevének monogramja szerinti alfabetikus sorrendet tekintem mérvadónak. Helykímélés céljából az adatlistákban a lelőhelynek csak a legszűkebb értelemben vett neve szerepel, mivel a lelőhelyekhez tartozó egyéb információkat (közigazgatási hovatartozás, UTM hálómező kódja) a lelőhelyek felsorolása már tartalmazza. A pontos faunisztikai adatközlés követelményeinek, ill. a mennyiségi feldolgozások lehetőségének megteremtése érdekében (vö. DÉVAI et al. 1987) az összegyedszámot, ill. kerek zárójelben ("+" jellel összekapcsolva) a hímek és a nőstények mennyiségét is feltüntettem.

Az adatok felsorolásánál használt írásjelek értelmezése a következő. Gondolatjellel különítem el az egyes lelőhelyekhez tartozó adatcsoportokat. A lelőhely neve utáni kettőspontot követően a hozzá tartozó adatokat adom meg, s ezeket pontosvesszővel választom el egymástól. Az adatokon belül a gyűjtés időpontja, az egyedszám és a gyűjtők nevének monogramja közé vesszőket teszek. A faj neve előtt – az egységessé számítógépes adatfeldolgozás elősegítése érdekében – megadom azt a sorszámot, ami az adott faj helyét jelöli a Magyar Odonatológusok Baráti Köre (MOBK) által érvényesnek elfogadott hazai taxonlistában.

3. Faunisztikai eredmények

3.1. Általános ismérvek

Az adatok két évből (1989–1990) származnak, összesen 22 napról (1989.05.24., 05.27., 06.04., 06.11., 06.25–26., 06.30., 07.05., 07.14., 07.23., 09.09–10., 09.19., 09.24.; 1990.05.31., 06.06., 06.26., 07.01., 07.08., 07.21., 08.18., 08.20.).

A gyűjtésekben két személy vett részt. Nevük és a faunajegyzékben az azonosításukra alkalmazott monogramjuk a következő: VIZSLÁN TIBOR (VT), VIZSLÁNNÉ OLASZ ERZSÉBET (VOE).

A gyűjtések és megfigyelések 3 helyen történtek. A lelőhelyek nevét az alábbi felsorolás tartalmazza, közigazgatási hovatartozásukkal (a lelőhely neve után kerek zárójelben), ill. 10×10 km-es UTM rendszerű hálótérkép szerinti kódjukkal együtt feltüntetve, és ábécé sorrendbe szedve.

DU 73 – Asszony-völgy (Sajóbábony)

DU 73 – Bábony-patak-völgye (Sajóbábony)

DU 73 – Ördög-völgy (Sajóbábony)

Ebben a dolgozatban az előbbi lelőhelynevek közül – a faunamű odonatólógiai fejezetében (DÉVAI és MISKOLCZI 1996) szereplőkhöz képest – egy esetben van eltérés (Bábony-patak völgye helyett Bábony-patak-völgye), mivel a faunisztikai lelőhelyek esetében javasolt névhasználat és írásmód (DÉVAI et al. 1997a), ill. a Magyar Odonatólógiai Adatbázis szabályrendszere szerint az egyetlen egységként kezelendő lelőhelynévnek a kötőjeles forma felel meg.

A lelőhelyek a 10×10 km-es UTM rendszerű hálótérkép 1 mezőjében (DU 73) találhatóak.

3.2. Gyűjtési adatok

(1) *Platycnemis pennipes pennipes* (PALLAS, 1771)

Asszony-völgy: 1989.06.26., 1(1+0), VT – Bábony-patak-völgye: 1989.06.25., 2(1+1), VT; 1989.07.05., 2(1+1), VT – Ördög-völgy: 1989.06.30., 2(1+1), VT.

(4) *Coenagrion ornatum* (SÉLYS–LONGCHAMPS, 1850)

Asszony-völgy: 1989.06.26., 3(1+2), VT – Bábony-patak-völgye: 1989.05.27., 2(2+0), VT – Ördög-völgy: 1989.05.24., 1(1+0), VT.

(5) *Coenagrion puella puella* (LINNAEUS, 1758)

Bábony-patak-völgye: 1989.05.27., 12(9+3), VT; 1989.06.04., 16(10+6), VT; 1989.06.11., 12(8+4), VT; 1989.06.25., 2(1+1), VT; 1989.07.05., 1(1+0), VT; 1990.05.31., 17(13+4), VT; 1990.06.06., 2(2+0), VOE; 1990.06.26., 3(3+0), VT; 1990.07.01., 6(3+3), VT; 1990.07.08., 2(1+1), VT.

(6) *Coenagrion pulchellum interruptum* (CHARPENTIER, 1825)

Bábony-patak-völgye: 1989.06.25., 1(1+0), VT; 1990.05.31., 1(1+0), VT; 1990.07.01., 1(1+0), VT.

(9) *Pyrrhosoma nymphula interposita* VARGA, 1968

Bábony-patak-völgye: 1989.05.27., 7(5+2), VT; 1989.06.04., 7(5+2), VT; 1989.06.11., 2(2+0), VT; 1989.06.25., 2(2+0), VT; 1990.05.31., 1(1+0), VT; 1990.06.26., 2(2+0), VT; 1990.07.01., 1(0+1), VT.

- (13) **Ischnura pumilio** (CHARPENTIER, 1825)
Bábony-patak-völgye: 1989.07.05., 1(1+0), VT; 1990.05.31., 7(4+3), VT; 1990.07.08., 1(0+1), VT.
- (15) **Sympecma fusca** (VAN DER LINDEN, 1820)
Ördög-völgy: 1989.07.23., 1(1+0), VT.
- (20) **Lestes virens vestalis** RAMBUR, 1842
Bábony-patak-völgye: 1989.09.09., 1(0+1), VT; 1990.06.26., 2(0+2), VT; 1990.07.01., 1(0+1), VT; 1990.07.08., 1(0+1), VT.
- (21) **Chalcolestes viridis viridis** (VAN DER LINDEN, 1825)
Bábony-patak-völgye: 1989.07.14., 1(1+0), VT; 1989.09.09., 4(2+2), VT; 1989.09.09., 7(3+4), VOE; 1989.09.10., 2(1+1), VT; 1989.09.24., 3(3+0), VT; 1990.07.08., 3(2+1), VT.
Megjegyzés: Nincsenek meg a gyűjtött példányok, de a DÉVAI és munkatársai (2012) közleményében az e fajhoz fűzött megjegyzést figyelembe véve igen nagy valószínűséggel kimondható, hogy ezek a példányok is a *viridis* alfajhoz tartoztak.
- (22) **Agrion splendens splendens** (HARRIS, 1782)
Asszony-völgy: 1989.09.09., 1(0+1), VT; 1990.07.21., 1(1+0), VT – Bábony-patak-völgye: 1989.06.04., 8(6+2), VT; 1989.06.11., 5(3+2), VT; 1989.06.25., 4(2+2), VT; 1990.07.01., 1(1+0), VT – Ördög-völgy: 1989.06.30., 2(1+1), VT.
- (23) **Agrion virgo virgo** (LINNAEUS, 1758)
Bábony-patak-völgye: 1989.05.27., 1(1+0), VT.
- (26) **Aeshna affinis** VAN DER LINDEN, 1820
Asszony-völgy: 1989.09.09., 1(1+0), VT.
- (27) **Aeshna cyanea** (MÜLLER, 1764)
Bábony-patak-völgye: 1989.09.09., 1(1+0), VT; 1989.09.09., 1(1+0), VOE; 1989.09.10., 1(1+0), VT; 1989.09.19., 2(2+0), VT; 1989.09.24., 2(1+1), VT; 1990.08.20., 2(1+1), VT.
- (30) **Aeshna mixta** LATREILLE, 1805
Asszony-völgy: 1989.09.10., 1(1+0), VT.
- (35) **Hemianax ephippiger** (BURMEISTER, 1839)
Asszony-völgy: 1990.08.18., 1(1+0), VT.
- (45) **Somatochlora metallica metallica** (VAN DER LINDEN, 1825)
Bábony-patak-völgye: 1989.06.04., 1(0+1), VT; 1989.06.25., 1(1+0), VT.
Megjegyzés: Nincsenek meg a gyűjtött példányok, de valószínűsíthetően a *metallica* alfajhoz tartoztak.
- (47) **Libellula depressa** LINNAEUS, 1758
Bábony-patak-völgye: 1989.05.27., 13(9+4), VT; 1989.06.04., 8(6+2), VT; 1989.06.11., 5(4+1), VT; 1990.05.31., 2(1+1), VT; 1990.06.26., 4(0+4), VT; 1990.07.01., 2(2+0), VT; 1990.07.08., 2(1+1), VT.
- (48) **Libellula fulva fulva** MÜLLER, 1764
Bábony-patak-völgye: 1989.06.04., 3(3+0), VT; 1989.06.11., 2(2+0), VT.
- (51) **Orthetrum brunneum brunneum** (FONSCOLOMBE, 1837)
Asszony-völgy: 1989.06.26., 3(2+1), VT – Bábony-patak-völgye: 1989.09.24., 2(2+0), VT; 1990.07.01., 1(1+0), VT.

- (53) *Orthetrum coerulescens anceps* (SCHNEIDER, 1845)
Bábony-patak-völgye: 1989.06.04., 1(1+0), VT.
- (57) *Sympetrum flaveolum flaveolum* (LINNAEUS, 1758)
Asszony-völgy: 1989.06.26., 1(1+0), VT.
- (61) *Sympetrum sanguineum sanguineum* (MÜLLER, 1764)
Asszony-völgy: 1989.09.09., 1(1+0), VT; 1989.09.10., 1(1+0), VT – Bábony-patak-völgye: 1989.09.09., 3(2+1), VT; 1989.09.09., 2(2+0), VOE; 1989.09.10., 1(1+0), VT; 1989.09.19., 2(1+1), VT; 1989.09.24., 10(5+5), VT; 1990.07.01., 2(1+1), VT; 1990.07.08., 1(1+0), VT; 1990.08.20., 2(1+1), VT.
- (62) *Sympetrum striolatum striolatum* (CHARPENTIER, 1840)
Asszony-völgy: 1989.09.09., 4(2+2), VT; 1989.09.10., 2(1+1), VT; 1989.09.24., 1(1+0), VT – Bábony-patak-völgye: 1989.09.09., 4(2+2), VT; 1989.09.09., 4(2+2), VOE; 1989.09.10., 3(2+1), VT.
- (63) *Sympetrum vulgatum vulgatum* (LINNAEUS, 1758)
Asszony-völgy: 1989.09.10., 1(1+0), VT – Bábony-patak-völgye: 1989.09.09., 1(0+1), VT; 1989.09.09., 1(0+1), VOE.

3.3. Összegző megállapítások

Az előző fejezetben közölt adatokat összesítve megállapítható, hogy a Sajóbábony környékén 2 év (1989–1990) alatt végzett gyűjtőmunka során összesen 278 példányt (185 hímét és 93 nőtényt) fogtunk, amelyek 93 adatnak felelnek meg (ami azt jelenti, hogy ennyi esetben a fajok szerint elkülönített példányok a gyűjtésük helyét és idejét, ill. a gyűjtőjük személyét tekintve legalább az egyikben különböznek egymástól – vö. DÉVAI et al. 1997b).

A teljes faunalistát áttekintve kitűnik, hogy az 1989–1990-ben végzett gyűjtőmunkánk eredményeként – az imágók alapján – a Bükk-vidék területéről összesen 24 szitakötőfajt (11 Zygoptera: 1, 4, 5, 6, 9, 13, 15, 20, 21, 22, 23; ill. 13 Anisoptera: 26, 27, 30, 35, 45, 47, 48, 51, 53, 57, 61, 62, 63) mutattunk ki.

Közülük – a DÉVAI és munkatársai (1994) közleményében lévő országos előfordulási gyakoriság szerinti besorolást alapul véve – 1 faj (15) az igen gyakori, 13 faj (1, 5, 6, 13, 20, 22, 26, 30, 47, 57, 61, 62, 63) a gyakori, 5 faj (4, 23, 27, 51, 53) a mérsékelten gyakori, 2 faj (21, 48) a ritka, 3 faj (9, 35, 45) pedig a szórványos előfordulású szitakötőket képviseli. Ezeknek megfelelően – a teljes hazai faunát alapul véve – az igen gyakori fajok közül 100%, a gyakoriak közül 68,4%, a mérsékelten gyakoriak közül 31,25%, a ritkák közül 25%, a szórványos előfordulásúak közül pedig 14,3% került elő a területről.

4. Összefoglalás

A dolgozat a Bükk-vidéken belül a Tardonai-dombsághoz tartozó Sajóbábony környékén végzett odonológiai vizsgálatoknak az imágókra vonatkozó faunisztikai eredményeit tartalmazza. A gyűjtések, amelyekben 2 személy vett részt, két évben (1989–1990) történtek, összesen 22 napon és 3 helyen, a 10×10 km-es UTM rendszerű hálótérkép 1 mezőjében (DU 73). A faunisztikai adatközlő részben 278 példány (185 hím és 93 nőtény) adatai szerepelnek részletesen, amelyek 93 adatnak felelnek meg. A munka eredményeként 24 faj (11 Zygoptera és 13 Anisoptera) előfordulása vált ismertté,

amelyek közül 1 az igen gyakori, 13 a gyakori, 5 a mérsékelten gyakori, 2 a ritka, 3 pedig a szórványos előfordulásúak közé tartozik.

5. Köszönetnyilvánítás

Az anyaggyűjtésben VIZSLÁNNÉ OLASZ ERZSÉBET is részt vett, adatainak átengedésért fogadja köszönetemet. A gyűjtött példányok azonosításában VASS IMRE volt segítségemre, amelyet ez úton is köszönök. Az adatok számítógépes feldolgozására a Magyar Nemzeti Biodiverzitás Monitorozó (MNBM) Program keretében kapott támogatás nyújtott lehetőséget, a Magyar Odonatológiai Adatbázis segítségével. A dolgozat összeállítása és lektorálása a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0024 jelű, „A Debreceni Egyetem tudományos képzési műhelyeinek támogatása” című projekt keretében történt. Az adatfeldolgozásban és a dolgozat elkészítésében való közreműködésért a Debreceni Egyetem Hidrobiológiai Tanszéke munkatársainak (DR. DÉVAI GYÖRGY, MISKOLCZI MARGIT, BOTA KLAUDIA) vagyok hálás.

Irodalom

- BENEDEK P. 1965: Adatok a Tapolca patak és környéke rovarfaunájához III. Odonata II. – *Folia ent. hung.*, Ser. nov. XVIII: 39–75.
- DÉVAI GY. 1978: A magyarországi szitakötő (Odonata) fauna taxonómiai és nomenklaturai revíziója. – *A debreceni Déri Múzeum 1977. évi Évkönyve*: 81–96.
- DÉVAI, GY. – MISKOLCZI, M. 1996: The dragonfly (Odonata) fauna of the Bükk National Park and its surroundings. In: MAHUNKA, S. (edit.): *The fauna of the Bükk National Park. Volume II. – Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest*, p. 75–94.
- DÉVAI GY. – MISKOLCZI M. – TÓTH S. 1987: Javaslat a faunisztikai adatközlés és számítógépes adatfeldolgozás egységesítésére. I. rész: Adatközlés. – *Folia Mus. hist.-nat. bakony.* 6: 29–42.
- DÉVAI GY. – DÉVAI I. – FELFÖLDY L. – WITTNER I. 1992: A vízminőség fogalomrendszerének egy átfogó koncepciója. 3. rész: Az ökológiai vízminőség jellemzésének lehetőségei. – *Acta biol. debrecina, Suppl. oecol. hung.* 4: 49–185.
- DÉVAI GY. – MISKOLCZI M. – PÁLOSI G. – DÉVAI I. – HARANGI J. 1994: A magyarországi szitakötő-imágók (Insecta: Odonata) 1982-ig közölt előfordulási adatainak bemutatása UTM hálótérképeken. – *Studia odonotol. hung.* 2: 5–100.
- DÉVAI GY. – MISKOLCZI M. – TÓTH S. 1997a: Egységesítési javaslat a névhasználatra és az UTM rendszerű kódolásra a biotikai adatok leltőhelyeinél. – *Acta biol. debrecina, Suppl. oecol. hung.* 8: 13–42.
- DÉVAI GY. – DÉVAI I. – TÓTHMÉRÉSZ B. – MISKOLCZI M. 1997b: A faunisztikai adatok értékelésének módszerelméleti és módszertani kérdései a szitakötők (Odonata) példáján. 2. rész: Az alappreferenciák gyűjtése és értékelése. – *Studia odonotol. hung.* 3: 5–20.
- DÉVAI GY. – VÉGVÁRI P. – NAGY S. – BANCSI I. (szerk.) 1999: Az ökológiai vízminősítés elmélete és gyakorlata. 1. rész. – *Acta biol. debrecina, Suppl. oecol. hung.* 10/1, 216 pp.
- DÉVAI GY. – MISKOLCZI M. – DÉVAI E. 2012: Adatok a Bükk-vidék szitakötő-faunájához (Odonata) az imágók felmérése alapján. – *Studia odonotol. hung.* 14: 49–64.

- JÖDICKE, R. – LANGHOFF, P. – MISOF, B. (2004): The species-group taxa in the Holarctic genus *Cordulia*: a study in nomenclature and genetic differentiation (Odonata: Corduliidae). – *Int. J. Odonatol.* 7/1: 37–52.
- MAHUNKA, S. (edit.) 1996: The fauna of the Bükk National Park. Volume II. In: MATSKÁSI, I. (edit.): Natural history of the national parks of Hungary, No. 8. – Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest, 655 pp.
- STEINMANN H. 1984: Szitakötők – Odonata. In: Fauna Hungariae V/6 (160). – Akadémiai Kiadó, Budapest, 111 pp.
- UJHELYI S. 1957: Szitakötők – Odonata. In: Fauna Hungariae V/6 (18). – Akadémiai Kiadó, Budapest, 44 pp.
- VIZSLÁN T. 1992: Adatok Borsod-Abaúj-Zemplén megye Odonata faunájához. – *Folia hist.-nat. Mus. matr.* 17: 151–153.
- VIZSLÁN T. – SZENTGYÖRGYI P. 1993: Adatok Borsod-Abaúj-Zemplén megye Odonata faunájához II. – *Folia hist.-nat. Mus. matr.* 18: 43–47.
- VIZSLÁN T. – VIZSLÁN L. 1994: Adatok Borsod-Abaúj-Zemplén megye Odonata faunájához III. – *Folia hist.-nat. Mus. matr.* 9: 59–62.